

Founded by Steewe de Shazer and Insu Kim Berg SFBT [4; 6] – solution-focused brief therapy – is an effective method of dealing with sexual aspects in couples.

References:

1. Bannink F. 1001 solution – focused questions. New-York–London, 2010. 251 s.
2. Isebaert L. Solution-Focused Cognitive and Systemic Therapy: The Bruges Model. New York: Routledge, 2017. 216 p.
3. Kim J. S. ed. Solution-focused brief therapy: a multicultural approach. SAGE Publications, Inc. 2014. 257 p.
4. Peter De J., Kim Berg I. Rozmowy o rozwiązaniach. Kraków, 2007. 346 s.
5. Ratner H., George E., Iveson Ch. Terapia Krótkoterminowa Skoncentrowana na Rozwiązaniu. tłum. Pawłusów K. Łódź. 2017. 255 s.
6. Shazer, de, S. More than Miracles. The State of the Art of Solution-Focused Brief Therapy. Gemeinsam mit Yvonne Dolan. New York: Haworth, 2007.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-041-4-23>

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ

Дмітрієва О. І.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри корекційної педагогіки та інклюзивної освіти
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька область, Україна*

На сучасному етапі радикальної соціально-політичної трансформації українського суспільства, коли постають проблеми збереження державності, відродження багатогранного культурно-історичного досвіду та традицій виховання, надзвичайно активізувалася проблема становлення та розвитку особистості підростаючого покоління. Нині українська держава надає особливої уваги вирішенню проблем, пов'язаних із створенням умов для становлення та розвитку творчої,

самостійної особистості, здатної спілкуватися та діяти, бути відповідальною та толерантною, адекватно реагувати на виклики сьогодення та приймати рішення. У Державній національній програмі «Освіта (Україна ХХІ століття)», Законі України «Про освіту», Державному стандарті початкової освіти визначено, що розвиток гармонійної особистості дитини є пріоритетним, наголошується на необхідності формувати у зростаючій особистості адекватну самооцінку, основи активної життєвої позиції, розвивати соціальну компетентність. Особливої уваги заслуговує процес становлення особистості дітей з особливими освітніми потребами, загалом, та дітей з порушеннями слуху, зокрема.

Особистість – це відносно пізній продукт суспільно-історичного та онтогенетичного розвитку людини. Поняття «особистість» трактують як певну цілісність, інтегрований початок, що пов'язує різноманітні психічні процеси індивіда і такі, які надають його поведінці необхідну стійкість. На думку О.Леонтєва, реальною основою особистості є сукупність суспільних за своєю природою ставлень до світу, котрі реалізуються сукупністю його різноманітних діяльностей. У якості внутрішніх систем регуляції особистості вирізняють самосвідомість, що містить у собі образ власного «я»(Я-концепція), самооцінку та рівень домагань, мотиваційну сферу(потреби, інтереси, спрямованість).

У сурдопсихології розвиток особистості дітей з порушеннями слуху, особливості становлення у них самооцінки вивчали В. Петрова, В. Белінський, М. Нудельман, А. Гозова, Т. Приліпська. Ці дослідження продемонстрували, що у розвитку самосвідомості та самооцінки дітей з порушеннями слуху спостерігаються ті ж стадії, що і у чуючих, проте перехід від однієї стадії до іншої відбувається на два-три роки пізніше.

У дитини з порушенням слуху становлення і розвиток особистості відбувається з певними відмінностями від дитини з типовим розвитком. У дитини з типовим розвитком самосвідомість визначається її соціальним досвідом і проходить у своєму розвитку такі етапи: на першому етапі дитина усвідомлює свою тотожність, відокремлює себе від оточуючих людей (приблизно одинадцять-дванадцять місяців); на другому етапі відбувається усвідомлення себе як активного діяча(до трьох років); на третьому – усвідомлення власних психічних процесів та оволодіння умінням довільно керувати ними(у молодшому шкільному віці); на четвертому етапі відбувається усвідомлення моральних норм, моральних правил та відповідних їх оцінок(у період юності) [1, с. 78].

Т. Богданова зазначає, що дитина з порушенням слуху опиняється у іншому становищі стосовно оточуючих її людей та дійсності. Порушення спілкування частково ізолює її від людей, ускладнює

формування самосвідомості та інших особистісних утворень. На початкових етапах психічного розвитку самооцінка дитини залежить від оцінок батьків, їхніми ж стандартами вона користується для оцінки оточуючих людей.

Сім'я відіграє особливу роль у становленні особистості дитини з порушенням слуху, адже саме у сім'ї дитина з порушенням слуху засвоює перші приклади моральних вчинків, ставлень членів сім'ї один до одного, прикладів вирішення різних ситуацій тощо.

Народження дитини з порушенням слуху є серйозною проблемою та викликом для сім'ї. Проблеми в установленні контакту з дитиною, проблеми виховання її, труднощі самореалізації у ній – усе це порушує виховну функцію сім'ї. Батьки часто не бувають готовими сприйняти дитину з порушенням слуху, вони вважають, що не є повноцінними батьками. Особливі потреби дитини з порушенням слуху вимагають значних моральних, фізичних, матеріальних та психологічних витрат батьків. Іноді вони не в змозі здолати ці труднощі, важко переживають, що у них в сім'ї зростає особлива дитина тощо [2, с. 188]. Усе це здійснює негативний вплив на процес формування особистості дитини з порушенням слуху.

Відставання в оволодінні словесним мовленням призводить до обмеження соціальних контактів, появи фрустрації у дітей з порушеннями слуху та їхніх батьків. Неможливість повідомити плани на майбутнє, описати події внутрішнього життя, обговорити проблеми призводить до замкнутості у собі, до труднощів соціальної взаємодії.

Соціальна ситуація, у якій знаходиться дитина з порушенням слуху, також має важливе значення у виникненні у неї особливостей становлення певних рис особистості, у розвитку емоцій. На розвиток емоційної сфери дітей з порушеннями слуху впливають певні несприятливі фактори. Порушення словесного спілкування частково ізолює дитину з порушенням слуху від оточуючих її людей, що призводить до труднощів у засвоєнні соціального досвіду. Дітям з порушеннями слуху не доступне сприймання виразного боку усного мовлення та музики. Порушення мовленнєвого розвитку негативно впливає на усвідомлення своїх емоційних станів та станів інших людей і обумовлює спрощеність міжособистісних стосунків. Пізніше залучення до художньої літератури збіднює світ емоційних переживань дитини з порушенням слуху, призводить до труднощів формування співпереживань іншим людям та героям художніх творів. До факторів, що позитивно впливають на емоційний розвиток дітей з порушеннями слуху, можна віднести їх увагу до виразного боку емоцій, здатність до

оволодіння різними видами діяльності, використання міміки, виразних рухів та жестової мови у процесі спілкування.

Труднощі у вираженні своїх бажань та почуттів у процесі спілкування з оточуючими можуть призвести до порушення соціальних стосунків, появи підвищеного роздратування та агресивності, невротичних реакцій.

Суттєві зрушення у становленні особистості дитини з порушеннями слуху відбуваються у шкільні роки. У цей час відбувається значний розвиток емоційної сфери дітей з порушеннями слуху – вони оволодівають багатьма поняттями, що відносяться до емоцій за їх зовнішнім вираженням і словесним описом, правильно визначаються причини, що їх викликають. Це відбувається значною мірою у результаті розвитку пізнавальної сфери – пам'яті, мови, словесно-логічного мислення, а також завдяки збагаченню їх життєвого досвіду, збільшенню можливостей його осмислення. Усе це має важливе значення для становлення особистості дитини з порушенням слуху.

У дослідженні В.Петрової підкреслюється, що від самооцінки залежать стосунки людини з оточуючими, її ставлення до успіхів та невдач, таким чином самооцінка впливає на ефективність діяльності людини. Самооцінка тісно пов'язана із рівнем домагань, тобто ступенем труднощів цілей, які людина ставить перед собою. Розбіжність між домаганнями та реальними можливостями приводить до того, що вона неправильно себе оцінює і її поведінка стає неадекватною. Самооцінка впливає і на те, як людина оцінює можливості і результати діяльності інших.

Якщо у глухих п'ятикласників відсутні сумніви та вагання стосовно оцінювання себе, переважає позитивна самооцінка (В.Петрова), то, у учнів сьомого класу з'являється більше сумнівів, негативних самооцінок. Одні з них знаходять у собі лише позитивні якості, інші – і хороші, і погані, багато висловлювань відрізняються зайвою деталізованістю, великою кількістю дрібниць, відсутністю узагальнень. У дванадцятому класі відповідь на це питання уже викликає багато роздумів, навіть спроб відмовитися від відповіді: «Нехай інші скажуть про мене...». Серед відповідей зустрічається такі, у яких пояснювалося, як вони виявляють себе у дружбі, досить глибоко розкривалася сутність дружніх стосунків. Проте і на цьому віковому етапі зустрічаються непотрібні уточнення та деталі (що допомагає вирішувати і кому). Таким чином, у старшокласників з порушеннями слуху виявляється уміння критично оцінювати себе і зіставити свої вчинки із вчинками інших людей.

Дослідження Т. Приліпської засвідчили, що у процесі зростання дитини від молодшого до старшого шкільного віку спостерігається збільшення стійкості самооцінок і адекватності домагань, хоча домагання залишаються недостатньо стійкими. У учнів VIII класу більше адекватних оцінок, аніж у учнів IV класів, вони правильніше оцінюють свою успішність; з віком стійкість самооцінок збільшується [3, с. 28].

Таким чином, аналіз літературних джерел та власний досвід практичної діяльності дали змогу визначити особливості процесу становлення особистості дітей з порушеннями слуху: специфіка виховання дитини з порушенням слуху у сім'ї, труднощі у спілкуванні з рідними, оточуючими людьми; уповільнення процесу переробки інформації; збіднення та менше різноманіття вражень та емоцій, обмежені можливості спонтанного засвоєння соціального досвіду тощо.

Вважаємо, що визначення особливостей становлення особистості дітей з порушеннями слуху стане у нагоді викладачам закладів вищої освіти, що готують фахівців спеціальності 016 Спеціальна освіта та педагогам, які працюють з дітьми з порушеннями слуху в умовах спеціального та інклюзивного навчання.

Література:

1. Богданова Т. С. Сурдопсихология. М.: Академия, 2002. 224 с.
2. Виховання дитини з порушеннями слуху в умовах сім'ї / за ред. Т.В. Сак. К.: Наук.світ, 2009. 216 с.
3. Прилепская Т.Н. Особенности самооценки и уровня притязаний у глухих и слышащих школьников // Дефектология. 1989. № 5. С. 26-32.